

BOŞINANÇLAR ve BİLİM

■ Isaac ASIMOV

Çeviren : Güney GÖNENÇ

Ünlü ABD'li yazar Isaac Asimov ülkemizde daha çok bilim-kurgu romanlarıyla tanınır. Oysa Asimov'un 200'ü aşkın kitabının yarısından çoğu bilim-kurgu türünün dışındadır. Bu sayımızda Asimov'un özgün başlığı "Vur Plastiğe!" olan bir makalesini sunuyoruz. Asimov, başka bir çok yazısında olduğu gibi bu makalesinde de boşinançlar karşısında akılcılığın savunusunu yapmaktadır. Türlü türlü kör inanç dergisinin ve kitabının piyasayı sardığı; yalnızca bir tek büyük gazetenin yıldız falına ayırdığı sütunlara harcanan kağıdın bir aylık tutarının onbin tirajlı 52 sayfalık bir kültür dergisinin aylık kağıt tutarının yüz katı olduğu; mistik içerikli dergilerin Milli Eğitim Bakanlığı'nca okullara tavsiye edildiği; toto-loto-lotarya kültürünün topluma aşılana çalışıldığı; "uçan daireler", "dünyanın gizli kalmış sırları", "tanrıların arabaları", "şeytan üçgenleri"nin pek revaçta olduğu; başbakanların evlerinde falcı konuk ettikleri günümüzde Asimov'un bu yazısının güncellik kazandığı kanısındayız. Asimov makalelerini ilerdeki sayılarımızda sürdürmeyi tasarlıyoruz. BS.

EN sevdiğim öykülerden biri (hiç kuşkusuz yakıştırma bir öykü bu, yoksa nasıl anımsardım?) Profesör Niels Bohr'un çalışma masasının arkasındaki duvarda asılı at nalına ilişkin olan öyküdür.

Bir ziyaretçi nala şaşkınlıkla baktıktan sonra sormadan edememiş: "Profesör Bohr, siz dünyanın en büyük bilim adamlarından birisiniz. Bu nalın size uğur getireceğini inanıyor olamazsınız."

"Elbette inanmıyorum," diye cevap vermiş Bohr, gülümseyerek, "böyle saçmalıklara bir an olsun inanmam. İnanana da, inanmayana da uğur getirirmiş dediler de, onun için astım nalı oraya."

Benim de tatlı bir zaafım vardır, hiç vazgeçemediğim bir alışkanlık: Tahtaya vurma. Esaslı bir laf ettiğimde, ya da şansımın yaver gittiğine ilişkin bir söz söylediğimde üç kez vurma için telaşla tahta ararım çevremde.

İyi ve kötü talihi belirleyen cinleri ve ruhları uygun biçimde yatıştırmayı ihmal ederek şansıyla öğünmeye kalkacak gafiller için pusuya yatmış bekleyen şeytani tahtaya vurma ile uzaklaştırabileceğime bir an için bile olsun inanmıyorum elbet. Ama yine de bir düşünelim: Ne kaybederiz tahtaya vurma?

Sonuçta, tahtanın bir yapı gereci olarak gittikçe daha az kullanılır olmasından, bu yüzden de böyle acil durumlarda gittikçe daha zor bulunmasından huzursuzluk duymaya başladım. Bu durum beni ciddi bir sinir bozukluğuna doğru götürüyordu. Neyse ki bir dostumun geçenlerde farkında olmadan söylediği bir söz beni kurtardı.

"Son günlerde işlerim bayağı tıkırında gidiyor" demişti arkadaşım, sonra da "vur plastiğe!" dedi, masanın yanına üç kez tıklattı parmağını.

Aman tanrım! Birden beynimde bir şimşek çaktı. Doğru! Çağdaş dünyada ruhlar da çağdaşlaşmış olmalı. Dünyadaki ormanların yarısı öğütülüp kürdan ve gazete kağıdı yapıldığına göre kutlu ormanları kutlu kılan (ve tahta tıklatma geleceğine yol açan) o orman perilerinin de çoğu işsiz kalmış olmalıydı.* Hiç kuşkusuz bu periler artık polimerleşmiş plastikten fiçilerde kuruyorlardı evlerini ve elbet "vur plastiğe" denince şevkle hizmete koşacaklardı. Bu yöntemi herkese salık veririm.

* Kimileri tahtaya vurma geleneğinin Kutsal Haç'a dokunmayı simgelediğini söylerler. Ben buna hiç inanmıyorum. Kanımca bu alışkanlık Hristiyanlıktan önceki dönemlerden kalmandır.

Ama tahtaya vurma bir dizi inançtan yalnızca bir tanesidir. Bu inançlar öylesine rahatlatıcı, kişiye öylesine güven duygusu vericidir ki, insanlar en hafif etkenle, hatta hiç bir neden yokken bunlara sarılırlar.

Böyle bir "Güvenlik İnanç"ını destekler görünen her belirtiyse, bu belirti ne kadar zayıf ve saçma olursa olsun, hemen dört elle sarılır. Bir Güvenlik İnançını yıkmaya yönelik her kanıt, bu kanıt ne kadar sağlam ve mantıklı olursa olsun, hemen itilip defedilir. (Gerçekten de, eğer bir Güvenlik İnançına karşı gelen kanıt çok güçlü ise, o kanıt ileri sürülenlerin başına çok işler gelebilir.)

Bu nedenle, herhangi bir yaygın inançın değerlendirilmesinde o inançın bir Güvenlik İnançı olup olmadığı gözönünde tutulması çok önemlidir. Eğer Güvenlik İnançı ise yaygınlığı hiçbir anlam taşımaz, üstelik o inanca iyice kuşkuyla bakmak gerekir.

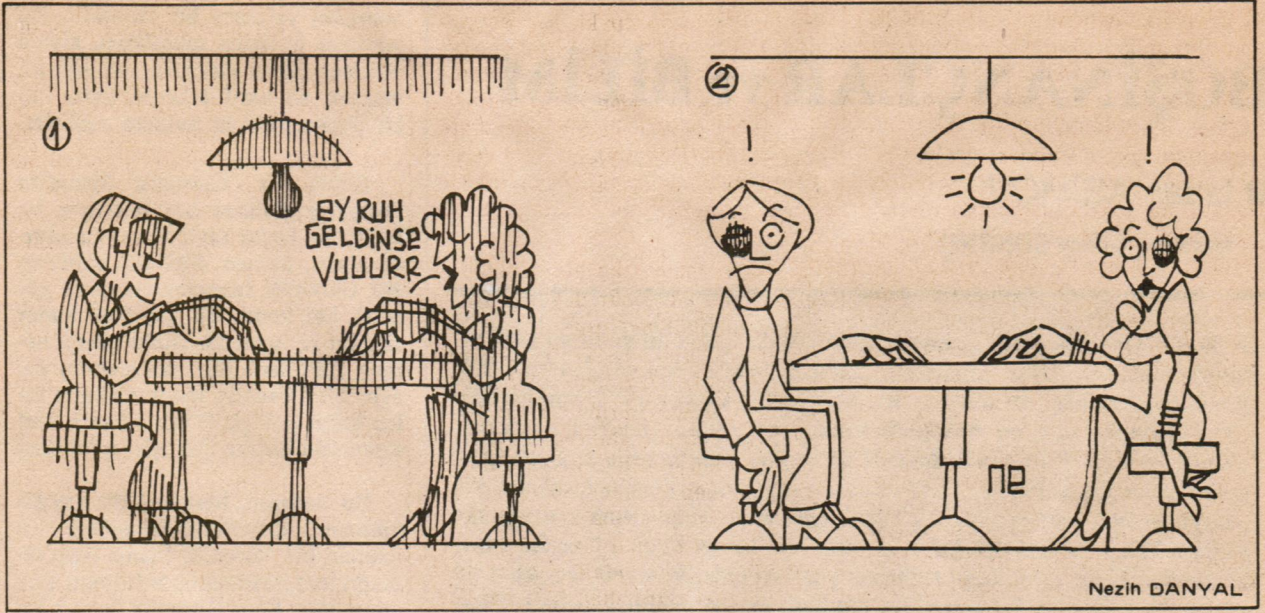
Böyle bir inançın doğru olması da, elbet, olanaklıdır. Örneğin ABD'nin dünyanın en zengin ve güçlü ülkesi olduğu düşüncesi Amerikalılar için pek rahatlatıcı bir düşüncedir. Bu inanç, (Amerikalıların) bu Güvenlik İnançını, gerçekten de doğrudur.

Ne var ki, evren gerçekten de bizim için güvenliksiz bir yerdir ve genel ilke olarak Güvenlik İnançlarının yanlış olması daha olasıdır.

Örneğin sigara tiryakileri arasında bir anket yapılırsa tiryakilerin hemen hepsinin sigara ile akciğer kanseri arasındaki ilişkinin hiç de kesin olmadığına iyiden iyiye inandıkları görülecektir. Sigara fabrikatörleri arasında yapılacak bir anket de aynı kesin sonucu verecektir. Bu da doğal değil midir? Aksine inanmak birincileri sağlık yönünden, ikincileri ekonomik yönden güvenliksiz duruma düşürmez miydi?

Ben küçükken biz çocuklar eğer elimizdeki şekeri ya da çikolatayı sokağın pis çamuruna düşürürsek hemen dudaklarımızı değdirip göğe doğru kaldırdık mı ("Tanrıya doğru öpmek" denirdi buna) şekerin tertemiz ve sağlıklı hale geliverceğine inanırdık. Buna mikroplar hakkındaki tüm bilgilerimize karşın inanırdık, çünkü bilirdik ki, eğer buna inanmazsan o şekeri yiyemezsin ve inanan biri çıkıp yiyecektir şekeri.

Doğaldır ki, bir Güvenlik İnançını destekleyen kanıtları herkes ko-

laylıkla bulup çıkarabilir. "Dedem tam yetmiş yıl boyunca günde bir paket sigara içti, öldüğünde de en sağlam yeri ciğerleriydi". Ya da "Jerry dün şekeri Tanrıya doğru öptü, bugün de kırk metre yarışında birinci geldi."

Eğer dedeniz otuz altısında akciğer kanserinden ölmüşse, ya da Jerry koleraya yakalanmışsa, hiç dert değil; o zaman başka örnekler anımsar onları dile getirirsiniz.

Ayrıntılarda boğulmamak için ben tüm bu alanı kapsadığımı sandığım altı genel Güvenlik İnancı saptadım. Sayın okuyucu -eğer bulabilirseniz- bunlara bir yedincisini rahatlıkla ekleyebilir.

1 Sayılı Güvenlik İnancı: İnsanlığı korumaya özendirilen ya da zorlanabilen doğaüstü güçler vardır.

Boş inançların temelinde bu inanç yatar.

İlkel bir avcı toplum avın bazen bol bazen kat olduğunu gördüğünde, ya da ilkel bir tarım toplumunda bir yıl kuraklık olmuş, ertesi yıl da bolluk gelmişse, bütün bu işleri insanüstü bir gücün düzenlediğinin varsayılması -daha iyi bir inanç bulunamadığına göre- pek doğal görünür.

Doğanın kendisi kaprisli olduğundan, çeşitli tanrıların, ruhlarnın, şeytanların da (adına ne dersanız deyin) kaprisli oldukları sonucuna varılır. Onların bu savruk güçleri, şu ya da bu yoldan, insanlığın gereksinimlerine uymaya ikna edilmeli ya da zorlanmalıdır.

Bu iş kolay olur mu hiç! Bu iş toplumun en bilge, en deneyimli kişilerinin bütün ustalıklarını ortaya koymalarını gerektirir. Böylece, ruhları ustalıklı yönlendirecek özel bir sınıf, sözcüğü en geniş anlamıyla kullanacak olursak, bir rahipler sınıfı oluşur.

Bu ruh yönlendiriciliği işine "büyücülük" demek gerçekten de pek uygundur. "Büyü" sözcüğünün batı dillerindeki karşılığı olan "magic" sözcüğü Zerdüştlük İran'daki rahipler sınıfına verilen "magi" adından gelmektedir.

Bu inanç pek yaygındır. Bir sayın yazar, bir keresinde bana şöyle yazmıştı: "Bizim toplumumuz dışındaki her toplum büyüye inanmıştır. Bizden gayri herkesin yanlış düşünmüş olduğunu öne sürmek, hadini bilmezlik olmuyor mu?" Ben de o zaman şöyle yanıtlamıştım bunu: "Bizim dışımızdaki her toplum güneşin dünya çevresinde dolandığına inanmıştı. Bu konuyu halkoyuna sunarak mı karara bağlamayı önerirsiniz?"

Aslında durum sayın yazarın belirttiğinden de kötüdür. Bizim toplumumuz da içinde, her toplum büyüye inanıyor. Yalnızca saf, ya da eğitimsiz kişiler değil, okumuşlar da, bilim adamları da büyüye inancın izlerini taşıyorlar içlerinde. Uğur getiren nal da, tahtaya (ya da plastiğe) vurmaya da ruhları yönlendirmeye çabalamanın yollarından başka bir şey değil.

Öyleyse demin sözünü ettiğimiz sayın yazar gibi "bu kadar çok insan inandığına göre bu büyü denen

işte bir iş olmalı" mı diyeceğiz?

Elbette hayır. Bu inancın pek çekici, ayartıcı olduğunu göz önünde tutmalıyız. Tahtaya vurmaya kadar basit bir işlemin bizi kötü talihten koruyacağına inanmaktan kolay ne var? Eğer yanlışsa ne kaybederiz? Ama bir de doğruysa kazancımız pek büyük olmayacak mı? Bu kazancı tepmeye kalkmak için doğru-su pek duyarsız, pek inatçı olmak gerekir.

Peki, eğer büyü işe yaramıyorsa insanların bunu er geç farkedip bu inançtan vazgeçmiş olmaları gerekmez miydi? Ama, büyüün işe yaramadığını da kim çıkardı? Büyü (inanların gözünde) elbette ki, işe yarar, sonuç verir.

Varsayalım ki, tahtaya vurdu-nuz, işleriniz de rast gitti. Gördünüz mü? Şimdi zamanda geriye gidip, bu kez tahtaya vurmayıp işlerinizin yine de rast gittiğini nasıl edip de deneyeceksiniz?

Ya da bir kibritle iki sigara yak-tınız ardarda ve diyelim ki, üç dakika sonra da düşüp bacağınızı kırdınız. Kuşkusuz bu kez de, eğer üçüncü sigarayı da aynı kibritle yakmış olsaydınız düşünce bacağınızın değil, boynunuzun kırılmış olacağını savlayacaksınız.

Kaybetmek yok! İnanmak isteyen inanıyor!

Peki öyleyse, bilim adamları büyüün yararlı olmadığını kanıtlamak için ne yapıyorlar? Hiç bir şey yapmıyorlar, çünkü bu olanaksızdır. Zaten bu işe inananların pek azı bu

kanıtı kulak verecektir.

Bilim adamlarının yaptığı 1 Sayılı Güvenlik İnançının yanlış olduğu varsayımından hareket etmekten ibarettir. Bilim adamı hiçbir doğaüstü güce yer vermez doğayı çözümlerken. Bilim olabildiğince az sayıda genelleme yapar (bunlara yanlış olarak "doğa yasası" deniyor) ve hiçbir olayın bu yasaların dışında olamayacağını ya da oldurulamayacağını varsayar. Bilimsel bilgi ilerledikçe bu genellemelerde değişiklik yapmak gerekebilir, ama bu genellemeler hiçbir zaman kaprisli, savruk değildir, olamaz.

Güvenlik İnançlarının zaman zaman değiştirilerek bilimsel bir havaya sokulmak istendiğini de gözlemliyoruz. Nitekim zaman zaman dünyamıza inerek işlerimize karşıtlıklarına, adalet dağıttıklarına inanılan meleklerin ve ruhların yerini şimdilerde uçan dairelerle gelen daha ileri yaratıklar almış bulunuyor.

2 Sayılı Güvenlik İnanç: Ölüm diye birşey yoktur.

Bildiğimiz kadarıyla insan ölümün kaçınılmazlığını görebilen tek yaratıktır. Her insan, bütün öteki yaratıkların aksine, günün birinde öleceğini kesinlikle bilir.

Bu bilgi pek sarsıcıdır. İnsanda bu bilginin varlığı onun davranışlarının tüm öteki hayvanlardan köklü biçimde değişik olmasına ne ölçüde katkıda bulunmaktadır acaba?

Aslında belki de bu bilginin pek fazla etkisi yok, çünkü insanlar bunu düşünmeyi her zaman, hem de kararlılıkla yadsıyagelmışlerdir. Hemen herkes sonsuza dek gidecekmişçesine sürdürmez mi yaşamını?

Ölümü yadsımanın bir dereceye kadar makul bir biçimi yaşayan temel varlığın aile olduğuna, aile yaşıyor oldukça bireyin de gerçekten ölmüş olmayacağına inanmaktadır. Ataya tapmanın temellerinden birini bu inanç oluşturur: Kendisine tapacak soyu var olduğu sürece ata da yaşıyor olacaktır çünkü. Hal böyle olunca çocuktan (özellikle erkek çocuktan, çünkü çoğu kabile toplumlarında kadınların zaten hükmü yoktur) yoksunluk korkunç bir felaket demektir. Tevrat'tan öğrendiğimize göre İsrail oğullarında durum böyleydi. Tevrat'ta erkekleri, çocuk bırakmadan ölen kardeşlerinin dul karılarını karı olarak almaya zorunlu kılan kesin hükümler vardır. Böylece doğacak olan oğullar ölen kardeşin soyunu oluşturacak, onun

sürekliliğini sağlamış olacaktır.

Ölümü yadsımanın daha somut bir biçimi de vardır ki, pek yaygındır. Bildiğimiz kadarıyla her toplumda bir "öbür dünya" kavramı vardır. Her insandan kalan ölümsüz varlığın gidebileceği bir yer vardır. Ruh orada (Hades ya da Şeol'de örneğin) kasvetli de olsa varlığını sürdürür, yaşar.

Düşgücünün daha etkili olabildiği koşullarda "öbür dünya", ya da onun bir bölümü mutluluğun, bir başka bölümü de azabın simgesi haline gelir. O zaman ölümsüzlük kavramı ödüllendirme ya da cezalandırma kavramlarıyla ilişkilendirilir. Bunda da Güvenlik İnanç yaklaşımını hemen sezmek olanaklı: Bu inanç yoksulluk ve sefalet içindekilere Cennet'te tanrılar gibi yaşayacakları ve şu karşındaki varlıklı herifin de dosdoğru -hah hah ha!- cehennemi boylayacağı keyifli güvenini vermekte değil midir?

Öldükten sonra başka bedende yaşama kavramı batı dinlerinin özgün bir parçasını oluşturmaz, ama yine de Güvenlik İnançları bu konuda öylesine çalışır ki, bu alandaki en ufak "kanıt" pek coşkuyla karşılanır. 1950'lerde yayınlanan "Bridey Murphy'nin İzinde" adlı saçmasapan kitap ruhun ölümden sonra bir başka bedende yaşayacağını savlamıyor muydu? Ve satış listelerinin en başında yer almadı mı? Ne vardı bu kitapta, hep hatırlarız: Koca bir hiç.

Ve elbette tüm o ispiritizma öğretisi, o medyumlar, "ey ruh geldinse masaya üç kez vur"lar, ektoplazmalar, hortlaklar, umacılar ve daha bir milyon efsane, bunların hepsi, insanın, ölümün yokluğuna, birşeylerin kalıcı olduğuna, kişiliğin ölümsüzlüğüne inancına dayanmıyor mu?

Bilim, 2 sayılı Güvenlik İnançının da geçersiz olduğu varsayımından hareket eder.

3 Sayılı Güvenlik İnanç: Evrenin bir amacı vardır.

Bir kere bütün bu ruhlar-şeytanlar takımı yürütüp yönetiyorsa evreni, elbette bütün bu işi boşu boşuna yapıyor olamazlar.

İran'ın Zerdüştları pek güzel ve karmaşık bir evren düzeni yaratmışlardı. Buna göre tüm varlık evrensel bir savaşa girişmiş durumdaydı. Işık ve iyilik bayrağı altında sayısız

ruhlarla öncülük eden Ahura Mazda, aynı güçte bir orduya karanlık ve kötülük adına komuta eden Ehri-men'le çarpışmaktadır. İki tarafın güçleri hemen hemen birbirine eşittir, böylece insan bireyleri güçler dengesinin kendi omuzlarında olduğu bilincini taşırlar. Eğer iyi olmaya çaba gösterirlerse şimdide dek hayal edilmiş çatışmaların bu en muazzamında haklı tarafın kazanmasına katkıda bulunmuş olacaklardır.

Bu kavramların bir bölümü Museviliğe ve Hıristiyanlığa geçmiştir, Tanrıyla Şeytan arasındaki savaş biçiminde. Ne var ki, bu iki dinde hangi yanın kazanacağı konusunda bir sorun yoktur. Tanrı kazanmalıdır ve kazanacaktır. Bu da işin heyecanını önemli ölçüde azaltmaktadır.

Bilim bu Güvenlik İnançının da yanlış olduğunu varsayar. Bilim, evren'in başlangıcını ve sonunu bulmaya çalışırken bir evrensel savaş olanağını hesaba katmaz. Ayrıca herhangi bir bilinçli amaç kavramını da hesap dışı tutar.

Bilimin en temel genellemeleri (örneğin termodinamiğin ya da kuantum kuramının yasaları) parçacıkların rastgele devinimlerini, rastgele çarpışmaları, rastgele enerji aktarımını varsayar. Olasılık kuralları gözönüne alınarak, çok sayıda parçacıklarla ve uzun zaman aralıklarında belirli olayların meydana geleceği makul derecede kesindir; ama tek bir parçacık ve kısa zaman aralıkları için hiçbir öngöründe bulunamaz.

Bilim adamı olmayanlarca yukarıda belirttiğimiz görüş kadar tutulmayan bir başka bilimsel görüş belki de yoktur. Bu ilkeye herşeyi "anlamsız" hale getiriyormuş gözüyle bakılır.

Öyle mi ama? Tüm evrenin ya da tüm yaşamın anlamlı olması kesin bir gereklilik mi? Bir bağlamda anlamsız olan bir şeyin bir başka bağlamda anlamlı olabileceğini, örneğin benim için anlamsız olan Çince bir kitabın bir Çinli için anlamlı olduğunu göz önünde tutmamız gerekmiyor mu? Her birimizin yaşamımızı kendimiz ve çevremizdekiler için anlamlı olacak biçimde düzenleyebileceğimizi düşünemez miyiz? Böylelikle de yaşamın ve evrenin tümü bizler için anlamlı hale gelmez mi?

Hiç kuşku yok ki, evrene bir anlam yüklemeye en çok çabalayanlar kendi yaşamlarının anlamsızlığını

görüp bu eksikliklerini gidermeye çalışanlardır.

4 Sayılı Güvenlik İnancı: İnsanlarda bir şeyi karşılıksız elde etmeyi sağlayan özel güçler vardır.

"Sen yalnızca iste, o iş olur" dizesi yaygın bir şarkıda geçer. Ne kadar da çok insan inanır buna! Dilemek, ummak ya da dua etmek, bir şeyi yapmak zahmetine katlanmaktan ne kadar da kolaydır!

İçinde üç dilek dileyen ya da dokunduklarını altın eden kişilerin; hep hedefini bulan bir oka ya da tehlikeyi rengini değiştirerek haber veren elmas yüzüğe sahip kahramanların geçtiği öykülerin yaygınlığını bir düşünün.

Bir de pek şaşırtıcı güçlerimizin olduğunu ve bunun da farkında olmadığımızı tasavvur edin. Örneğin telepati. Böyle bir güce sahip olma ya ne kadar da istekliyizdir. (Bir rastlantıyla karşılaşıp da "telepati!" diye bağırmanın insanların sayısı pek azdır).

Kimi yabanıl güçler de geleceği görebilmemizi sağlarlar: Durugörü deniyor buna. Gelecek hakkında bilgi astroloji, numeroloji, el falı, kahve falı ve buna benzer daha binbir saygıdeğer hile hurdayla da elde edilebilir elbet.

Bu inanç 1 Sayılı Güvenlik İnancı'na yakınlık gösterir. Eğer geleceği kestirebilirsek, uygun önlemler alarak onu değiştirme olanağımız da ortaya çıkacaktır; bu da hemen hemen ruh yönlendiriciliğine denktir.

Bir bakıma bilimin peri masallarını gerçekleştirdiğini söyleyebiliriz. Jet uçakları uçan atlardan da, geçmiş zaman masalcılarının sözünü ettiği büyü çizmelerden de daha hızlı yol almamızı ve daha uzaklara erişmemizi sağlıyor bugün. Eski İskandinav savaş tanrısı Tor'un çekici yerine şimdi füzelerimiz var, hedeflerini buluveriyorlar, çok da daha fazla yıkma yol açıyorlar. Elmas yüzüğümüz değil ama göğüslerimize taktığımız ve radyoaktif tehlikeyi rengini değiştirerek haber veren aygıtlarımız var.

Ama bunların hiç biri "karşılıksız elde edilmiş" şeyler değil. Bunların hiçbirini bize doğüstü güçler vermedi. Bunlar Güvenlik İnancılarını reddeden bilimin evren üzerinde oluşturduğu genellemelerinin binbir çabıyla gerçekleştirilmiş sonuçlarıdır.

5 Sayılı Güvenlik İnancı: Sen yarındaki adamdan daha iyisin.

Bu pek çekici bir inançtır, ama genellikle de tehlikelidir. Bu inancı yanbaşındaki güçlü herife söyleyiverirsen çenenin kırılması olasılığını da göze alman gerek. Bu nedenle bir vekil ayarlarsın kendine: Senin baban onun babasından daha iyidir; senin okuduğun okul, onunkinden daha iyidir; senin konuşma biçimin ya da şiven onunkinden daha iyidir ya da senin içinde olduğun kültür grubu onunkinden daha iyidir.

Bu inanç doğal olarak ırkçılığa dönüşür ve kişinin sosyal, ekonomik ya da kişisel konumu ne kadar aşağıdaysa ırkçılığın kucağına düşmesi olasılığının da o kadar yüksek olması şaşırtıcı değildir.

Kimi bilim adamlarının bile, birey olarak, bu inanca kapıldıklarını gördüğümüz oluyor. Bunlar konuya kendi akıllarına göre "mantıklı" açıklama getiriyorlar, diyorlar ki, insanlığı biri öbürüne göre şu ya da bu biçimde daha üstün kategorilere ayırmak elbette mümkündür. Örneğin kalıtsal olarak kimi gruplar başka gruplardan daha uzun boyludurlar. Kimi grupların başka gruplara göre doğuştan ve doğal olarak daha akıllı ya da daha namuslu olmaları beklenemez mi?

Bir süre önce, Nobel Ödülü kazanmış biri, bilim adamlarının başarılarını kuma gömmekten vaz geçmelerini, gecekondularda yaşayanların (yani İngilizcesi: Zencilerin) kentte yaşayanlara göre gerçekten de daha "aşağı" olup olmadıklarını ve bu nedenle de onlara yardımcı olmaya

çalışmanın boş bir çaba olup olmadığını saptamaya koyulmalarını önermişti.

Bir gazete benden bu konudaki görüşlerimi yazmamı istemişti. Ben de bu konudaki görüşlerimi ilkin onlara anlatmanın -ve böylece sonunda nasıl olsa basılmayacak bir yazıyı hazırlamak zahmetinden kurtulmanın- daha uygun olacağını belirttim.

Dedim ki, bir kere, bu türden bir incelemeye böylesine hevesli olanlar, gecekonduların gerçekten de "aşağı" olduğunu kanıtlayacak ölçme standartlarını oluşturduklarından iyice emin olmalılar.

Şöyle sürdürdüm sözlerimi: Eğer bu böyle değilse, o zaman sanıyorum bu araştırmacılar aşağı bir azınlık bulmak kadar bir üstün azınlık bulmak gayretinde olmalılar. Örneğin toplumumuzda geçerli olan ölçme standartlarına göre Üniteryenler (Tekçiler) ve Episkopalcilerin öteki dinsel gruplara göre daha yüksek bir ortalama zeka bölümüne (IQ) ve başarı düzeyine sahip olduklarının ortaya çıkması umulur.

Böyle olduğu anlaşılırsa, dedim, Üniteryenlerin ve Episkopalcilerin ayırt edici bir rozet taşımaları gerekecek. O zaman onlara otobüslerin ön sıralarını vereceğiz, sinemalarda en iyi koltuklara onları oturtmamız, onlar için daha temiz tuvaletler ayırmamız gerekecek.

Gazetenin yetkilileri bu sözlerim üzerine "Peki, kalsın, kalsın" dediler. Hiç kimse kendinden üstün ola-

MAYA YAYINLARI BİLİMKURGU DİZİSİ

**STANISLAW
LEM**

SOLARIS
ROMAN

MAYA YAYINLARI BİLİMKURGU DİZİSİ

DERLEYEN
**ISAAC
ASIMOV**

GÜNEŞ
SİSTEMİ
ÖYKÜLERİ

MAYA YAYINLARI BİLİMKURGU DİZİSİ

KİTAPÇILARDA...

İsteme Adresi :
Esat Cad. 44, ANKARA
Tel : 25 08 37

m aramaz, yalnızca kendinden aşağı olanı arar.

6 Sayılı Güvenlik İnancı: İşler kötü gidiyorsa hata sende değildir.

Hemen hemen herkeste birazcık paranoya vardır. Bu, biraz da çabayla "fesat kurma" kuramlarına yöneltir insanı.

Ticari durumunuz bozüksa bunun iki dükkan ötedeki Bulgar'ın dalavereli taktikleri yüzünden olduğuna, eğer bir yeriniz ağrıyorsa bunun nedeninin Nijeryalı doktorların fesatlıklarından başka birşey olmadığına, bir kıza bakayım derken ayağınız sürçtüyse, bunun nedeninin de kaldırıma o tümseği yerleştiren pis Seylanlı olduğuna inanmak ne kadar da rahatlatıcıdır.

Bu Güvenlik İnancı en çok da bilim adamlarına yönelir. Neden mi? Bilim adamları genellikle Güvenlik İnancılarına karşı çıkarlar da ondan.

Kendisini kandırıp aldatan bir sürü budalalık ve aldatmacanın kışkırttığı bir Güvenlik İnancılarının son sığınağı, en iyi savunma biçimi ne olacaktır? Bilim adamlarının kendisine karşı fesat kurduklarını iddia etmek.

Ben de bu iddialardan payımı bolca alıyorum. Örneğin bugün pek sert ve öfkeli bir mektup aldım. Bu mektubun pek ılımlı iki tümcesi şöyle:

"Bizi (kamuyu demek istiyor) budala yerine koyanlar yalnızca politikacılar değil... bu taktik şimdi bilime de sıçradı. Her ne niyetle olursa olsun, başkalarını yanıltıp aldatmaksa amacınız, bunda tam başarı sağlayamadığınızı belirtmek isterim."

Mektubu sonuna kadar dikkatle okuyunca, mektubu yazanın, pek önem verdiği bir inancını çürüten bir makale okumuş olduğu anlaşılıyordu. Kendi inançlarının yanlış olabileceği bir an için bile olsun aklına gelmemişti elbet, ama bilim adamlarının kendisine karşı bir komplo içinde olduklarına ve bütün bu yalanları uydurmak için NASA'dan emir aldıklarına karar vermişti.

İşin bir garip yanı da şuydu: Sözünü ettiği makaleyi yazan ben değilim, o makalede ne dendiğinden de hiç mi hiç haberim yoktu.

Ne olursa olsun akılcılık güçlerinin Güvenlik İnancılarının saldırlarına karşı yengi kazanacağına kesin inanıyorum. (Vur plastiğe!)

▼ Çevirenin notu

Yazıda sözü edilen Nobel ödüllü bilim adamı, ABD'li fizikçi William Shockley'dir. Shockley'in kimi ilginç görüşleri için Şahin Yenişehirlioğlu'nun "Bilim ve Barış" başlıklı yazısına bakılabilir (Bilim ve Sanat, Ocak 1984). Episkopalcılık, İngiltere Kilisesiyle ilintili bir Protestanlık mezhebidir; Üniteryen'lik ise Hristiyanlığın "Baba, Oğul, Ruhülkudüs" üçlemesine inanmayan, bu nedenle "tekçi" diye çevirebileceğimiz, bir dindir.

Okur, Asimov'un, "güvenlik inançları" adını verdiği inançların temelinde yatan nedenleri inceleyen çok önemli bir etkeni göz ardı ettiğinin hemen farkına varmıştır sanırım. Bu inançları "insan doğası" na bağlayarak açıklamak elbette yetersiz kalıyor. Bu inançların oluşumunda ve gelişmesinde toplumsal ve ekonomik nedenlerin rolünü bi-

liyoruz. ABD'de zencilerin aşağılanması kölelik kurumunun gerektirdiği bir olguydu (örneğin Türkiye'de neden yoktur zenci düşmanlığı?). Boşınanların toplumda yaygınlık kazanmasından çıkar elde edenler her dönemde bu inançları körüklemişler, her dönemde bu inançları korumasına, şu ya da bu biçimde, duvar örmeye çalışmışlardır. Giordano Bruno'nun yakılması, Galileo'ya yapılanlar, evrim kuramı üzerinde koparılan yaygara, Türk işçilerine Avrupa'da reva görülenler hep belirli toplumsal nedenlerden kaynaklanmaktadır. Örneğin "talih" niçin ve hangi araçlarla değer yargılarının eksenine haline getirilmeye çalışılmakta, insanlar neden ve hangi dönemlerde piyango bileti kuyruklarına mahkum edilmektedir? Kitleleri akılcılığın aydınlığına ya da boş inançların karanlığına yönelten güçlerin toplumsal yapılarla ilintileri nelerdir? Başlı başına bir yazı oluşturacak bu konulara burada yalnızca dikkati çekmekle yetiniyoruz. ■

YURT YAYINLARI

METE TUNÇAY

Türkiye Cumhuriyeti'nde
Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931)

ZAFER TOPRAK

Türkiye'de Millî İktisat (1908-1918)

ÇAĞLAR KEYDER

Dünya Ekonomisi İçinde Türkiye (1923-1929)

YAHYA S. TEZEL

Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi (1923-1950)

HALDUN GÜLALP

Gelişme Stratejileri ve Gelişme İdeolojileri

S. KEMAL KARTAL

Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Türkiye'de Kentleşme

FREDERIC C. SHORTER, MIROSLAV MACURA

Türkiye'de Nüfus Artışı

Doğurganlık ve Ölümlülük Eğilimleri (1935-75)

NECDET SAKAOĞLU

Anadolu Derebeyi Ocaklarından Köse Paşa Hanedanı (Basılıyor)

ŞEVKET PAMUK

Osmanlı Ekonomisi ve Dünya Kapitalizmi (1820-1913) (Basılıyor)

İLHAN TEKELİ, ÇAĞLAR KEYDER, ERGUN TÜRKCAN,

GALİP YALMAN, NAZİF EKZEN, OKTAR TÜREL ,

KORKUT BORATAV

Türkiye'de ve Dünyada Yaşanan Ekonomik Bunalım (Basılıyor)

YURT YAYINCILIK A.Ş.

ESAT CAD. 44, ANKARA, Tel: 25 25 95